

УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ И ИНТЕГРАЦИЯТА НА ЛИЦАТА ТЪРСЕЩИ УБЕЖИЩЕ В БЪЛГАРИЯ

Десислава Колева-Стефанова ¹

Резюме

В настоящата статия е направен кратък анализ на ситуацията в България, свързана с бежанската вълна. Дефинирани са по-съществени проблеми и трудности. Разработена е анкетна карта, показваща отношението на българското общество към лицата, търсещи убежище в България. Обърнато е внимание на законовата рамка, подходите и методите, свързани с устойчивото развитие и интегрирането на бежанците.

Ключови думи: устойчиво развитие; интеграция; бежанска криза; учене; социални програми

JEL: F15

SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND INTEGRATION OF ASYLUM SEEKERS IN BULGARIA

Desislava Koleva-Stefanova ²

Abstract

In this paper, a brief analysis of the refugee wave situation in Bulgaria is made. More significant problems and difficulties are defined. A questionnaire has been developed showing the attitude of the Bulgarian society towards asylum seekers in Bulgaria. Attention is paid to the legal framework, approaches and methods related to sustainable development and refugee integration.

Key words: sustainable development; integration; refugee crisis; learning; social programs

JEL: F15

¹ Десислава Колева-Стефанова, асистент в Катедра „Човешки ресурси и социална защита“ Университет за национално и световно стопанство, stefanova_desi@abv.bg

² Desislava Koleva-Stefanova, Assistant, Department of Human Resources and Social Protection University of National and World Economy, stefanova_desi@abv.bg

Увод

В настоящата статия се засяга важен политически и социален въпрос, а именно интегрирането, социалното общуване, професионалното израстване и образованието на хората търсещи убежище, чрез устойчиво и приобщаващо развитие.

Военните конфликти в Близкия изток и Северна Африка пораждат огромна бежанска вълна, бележеща началото си през 2015 г. За 2017 година у нас закрила са потърсили 3 470 мигранти, докато през 2016 г. броят им е бил 18 990 души. За 2017 година най-често убежище в България са търсили афганистанци.

В труда са набелязани основни рискове, и страхове от страна на българските граждани, относно бежанската вълна. Направено е анкетно проучване, очертаващо отношението на българското общество към бежанците.

1. България, бежанската вълна и устойчивото развитие.

Основни рискове за България, съпътстващи бежанската вълна, в противоречие с устойчивото развитие. – В настоящата статия, чрез проучване на разнородни информационни източници, е направен опит за систематизиране на някои потенциални рискове за България, при интеграцията на бежанците. Целта е постепенното им предотвратяване. За по-точна преценка на тези вероятни рискове е извършено едно авторско анкетно проучване. Въпросите са изготвени на база на долупосочените очертани рискове. Целта на това допитване е да се види в каква степен българското общество възприема интеграцията на бежанците и дали се потвърждава страхът от потенциални заплахи.

- Хуманитарни рискове - На България са отпуснати общо над 91 милиона евро. По фонд “Убежище, миграция и интеграция” сумата възлиза на 18 318 777 евро (от които за убежище 2 613 750 евро и 1 771 500 за интеграция). Средствата за убежище се използват за подобряване условията на прием в центровете за настаняване.

Сериозно предизвикателство пред Българското правителство е приемането и осигуряването на убежище. Ситуацията се утежнява и от факта, че основната бежанска вълна се пренасочва през страната ни, която няма как да осигури настаняване, здравословно и безопасно съществуване на всички тези хора.

- Рискове свързани с публичните финанси – Многобройните мигранти, търсещи закрила в страната ни, водят до тежест върху социалната система и публичните финанси. Значителни разходи се отделят за издръжката, настаняването, социалните и здравните осигуровки, обучението, професионалното развитие и интеграцията на

нуждаещите се. За тези лица, държавата не гарантира, че ще започнат законна работа и ще допринесат за икономическия растеж на България. Голям е и броят на незаконно пребиваващи чужденци в страната ни, които попадат в „сивата икономика“.

- **Социални рискове** – Обстановката в местата, където са концентрирани бежанските лагери е изострена. Съществува значително напрежение между местното население и мигрантите, водещо до евентуален сблъсък между жителите от дадения регион, бежанците и силите на реда.

- **Риск от епидемии и болести** – Хората търсещи убежище, могат да бъдат носители на нетипични за страната заразни болести срещу които местното население няма изграден имунитет или нужната ваксина. Съществува риск и от избухване на зарази, породени от недостатъчно добра хигиена на лицата в сформирания лагери. (Миграционната обстановка и предприетите мерки от Националния оперативен щаб за овладяване на кризата с незаконните имигранти, възникнала следствие от увеличен миграционен натиск, Доклад, 2017)

- Основни интеграционни проблеми на лицата получили закрила.

- Преобладаваща част от бежанците не владеят български език;
- Липса на достатъчно координирани действия между институциите;
- Липса на документи на лицата, доказващи придобитата образователно-квалификационна степен;
- Недостатъчна мотивация и активност за интеграция;
- Съществени различия в традиции и култури в държавите на произход;
- Проблем с регистрацията по местоживееене (по постоянен или настоящ адрес), което е пречка за регистрация на лицата в ДБТ (Държавните бюра по труда) и ползване на посреднически услуги;

2. Използвана методология при Анкетно проучване сред български граждани, спрямо бежанците

В настоящата статия е разработено проучване, което разкрива до известна степен отношението на българското общество към бежанците. Социологическото изследване е извършено в гр. София. Получените данни са на база представителна (репрезентативна извадка). Отговорилите на анкетните карти са 63 лица от различни социални групи (възраст, пол, образование, работа, семейно положение и др.). Допитването е осъществено чрез техника за извършване на лотариен (случаен) подбор и създаване на

случайна извадка. Въпросите в Анкетните карти са от затворен тип (дадени са възможни варианти на отговори). [1]

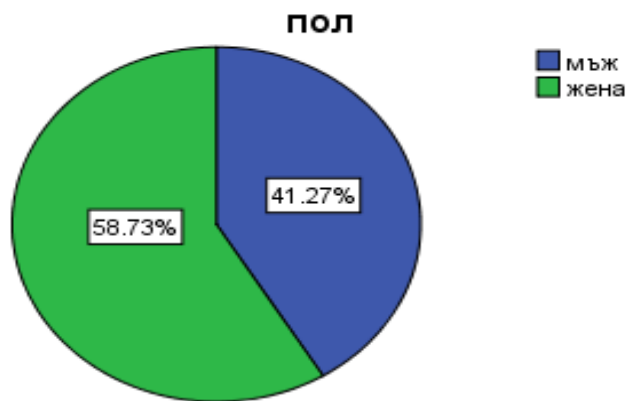
АНКЕТНА КАРТА

Социологическо изследване на тема „Отношението на българското общество към бежанците и лицата, търсещи убежище в България.“

1. Моля, посочете от кой пол сте:

1.1) Мъж

1.2) Жена

В проучването са взели участие 41.3% мъже (26 лица от мъжки пол) и 58.75% жени (37 лица от женски пол).

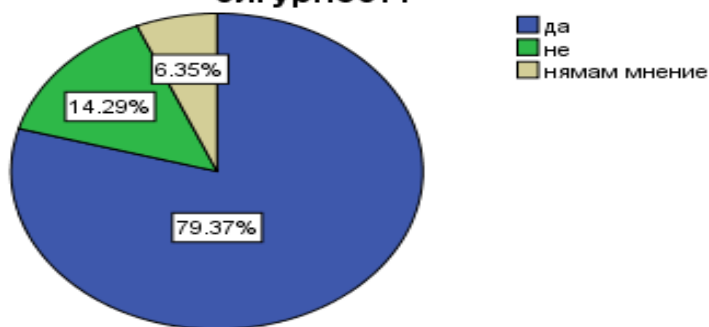
2. Бежанците заплаха ли са за националната сигурност?

2.1) Да

2.2) Не

2.3) Нямам мнение по въпроса

Бежанците заплаха ли са за националната сигурност?

Резултатите показват, че всичките 63 лица са отговорили на въпроса. От тях 79.4% считат, че бежанците са заплаха за националната сигурност, 14.29% смятат, че бежанците не са заплаха и 6.35% нямат мнение.

Долупосочените резултати ни показват дали има съществена разлика между отговорите при мъжете и жените, по отношение на зададения въпрос за бежанците, като заплаха за националната сигурност.

Равнището на значимост $\text{Sig.} = 0.452 > \alpha = 0.05$. Приемаме нулевата хипотеза. Изводът е, че няма съществена разлика между мнението на мъжете и жените, относно въпрос 2.

Долната таблица показва, че по-голямата част от мъжете (22- лица) и от жените (28 - лица) считат, че бежанците са заплаха за националната сигурност.

пол * Бежанците заплаха ли са за националната сигурност?

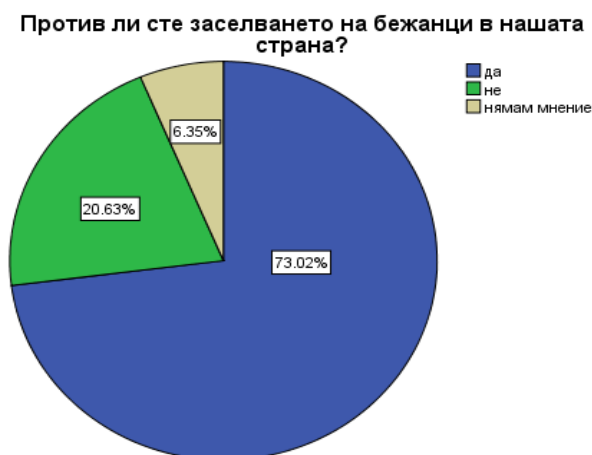
Crosstabulation

Count

		Бежанците заплаха ли са за националната сигурност?			Total
		Да	Не	нямат мнение	
Пол	мъж	22	2	2	26
	жена	28	7	2	37
Total		50	9	4	63

3. Против ли сте заселването на бежанци в нашата страна?

- 3.1) Да
- 3.2) Не
- 3.3) Нямам мнение по въпроса

Резултатите показват, че всичките 63 лица са отговорили на въпроса. От тях 73.02% са против заселване на бежанци. 20.63% нямат нищо против и 6.35% нямат мнение.

Долупосочените резултати ни показват дали има съществена разлика между отговорите на мъжете и жените по отношение на зададения трети въпрос.

Равнището на значимост $\text{Sig.} = 0.186 > \alpha = 0.05$. Приемаме нулевата хипотеза Изводът е, че няма съществена разлика между мнението на мъжете и жените, относно въпрос 3.

Долната таблица показва, че по-голяма част от мъжете и жените са против заселването на бежанци в България. 21 мъже от общо 26 и 25 жени от общо 37 са отговорили с „да“.

пол * Против ли сте заселването на бежанци в нашата страна?

Crosstabulation

Count

		Против ли сте заселването на бежанци в нашата страна?			Total
		Да	Не	нямам мнение	
Пол	мъж	21	5	0	26
	жена	25	8	4	37
Total		46	13	4	63

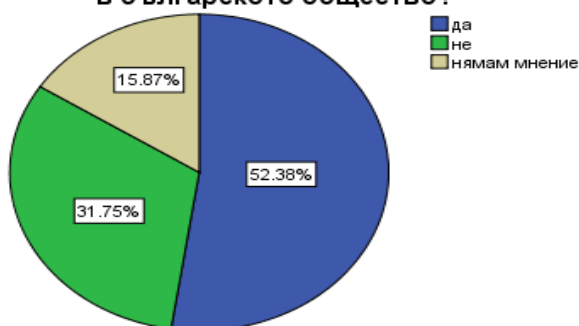
4. Възможна ли е интеграцията на бежанците в българското общество (учене на езика, културата, намиране на работа, социалната адаптация и др.)?

4.1) Да

4.2) Не

4.3) Нямам мнение по въпроса

Възможна ли е интеграцията на бежанците в българското общество?

Резултатите показват, че всичките 63 лица са отговорили на въпроса. От тях 52.38% считат, че е възможна интеграцията на бежанците в българското общество. 15.87% считат, че интеграцията е възможна и 15.87% нямат мнение.

Долупосочените резултати ни показват дали има съществена разлика между отговорите на мъжете и жените по отношение на зададения четвърти въпрос.

Равнището на значимост $\text{Sig.} = 0.023 < \alpha = 0.05$. Приемаме алтернативната хипотеза Изводът е, че има съществена разлика между мнението на мъжете и жените, относно въпрос 4.

Долната таблица, показва, че от 26 отговора при мъжете, повечето от тях (18 от общо 26 мъже), са отговорили с „да“, докато при жените има приблизително равен брой „да“ (15 от общо 37 жени) и „не“ (14 жени).

пол * Възможна ли е интеграцията на бежанците в българското общество? Crosstabulation

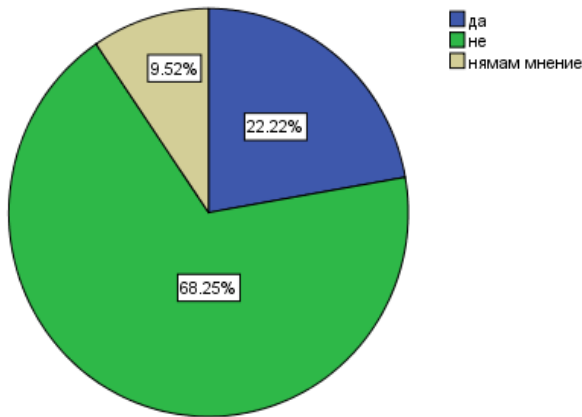
Count

		Възможна ли е интеграцията на бежанците в българското общество?			Total
		Да	Не	нямам мнение	
Пол	мъж	18	6	2	26
	жена	15	14	8	37
Total		33	20	10	63

5. Имате ли притеснения, ако лице от трета държава Ви е колега?

- 5.1) Да
- 5.2) Не
- 5.3) Нямам мнение по въпроса

Имате ли притеснения, ако лице от трета държава Ви е колега?

Резултатите показват, че всичките 63 лица са отговорили на въпроса. От тях 68.25% не се притесняват, ако имат колега бежанец. 22.22% биха се притеснявали и 9.52% нямат мнение.

Долупосочените резултати ни показват дали има съществена разлика между отговорите на мъжете и жените по отношение на зададения пети въпрос.

Равнището на значимост $\text{Sig.} = 0.253 > \alpha = 0.05$. Приемаме нулевата хипотеза Изводът е, че няма съществена разлика между мнението на мъжете и жените, относно въпрос 5.

Долната таблица, показва, че повечето лица и от мъжки пол (20 мъже) и от женски пол (23 жени), нямат притеснения да имат трудови отношения с лице от трета държава.

Имате ли притеснения, ако лице от трета държава Ви е колега? * пол

Crosstabulation

Count

		Пол		Total
		Мъж	Жена	
Имате ли притеснения, ако лице от трета държава Ви е колега?	да	6	8	14
	не	20	23	43
	нямат мнение	0	6	6
Total		26	37	63

6. Има ли опасност за пренсяне на болести от лица идващи от трета държава?

6.1) Да

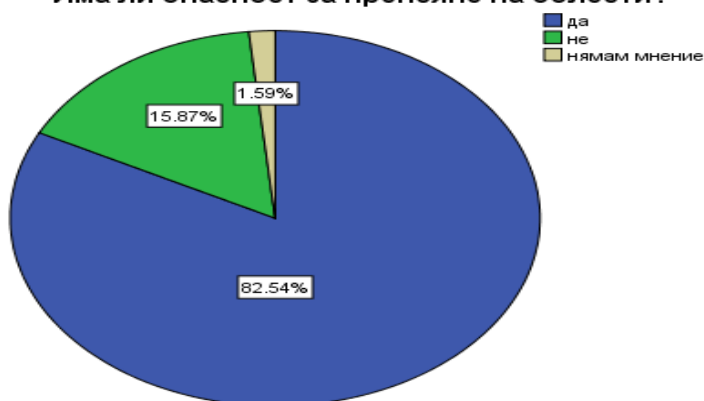
6.2) Не

6.3) Нямам мнение по въпроса

Има ли опасност за пренсяне на болести ?

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Да	52	82.5	82.5	82.5
Не	10	15.9	15.9	98.4
нямам мнение	1	1.6	1.6	100.0
Total	63	100.0	100.0	

Има ли опасност за пренсяне на болести?

Резултатите показват, че всичките 63 лица са отговорили на въпроса. От тях 82.54% се притесняват от пренасяне на болести, 15.87% не се притесняват и едва 1.59% нямат мнение.

Долупосочените резултати ни показват дали има съществена разлика между отговорите на мъжете и жените по отношение на зададения шести въпрос.

Равнището на значимост $\text{Sig.} = 0.711 > \alpha = 0.05$. Приемаме нулевата хипотеза. Изводът е, че няма съществена разлика между мнението на мъжете и жените, относно въпрос 6. Долупосочената таблица сочи, че повечето лица и от мъжки (21 лица) и от женски пол (31 лица), се страхуват за здравето си.

Има ли опасност за пренсяне на болести от лица идващи от трета държава?

* пол Crosstabulation

Count

		Пол		Total
		Мъж	Жена	
Има ли опасност за пренсяне на болести от	Да	21	31	52
	Не	4	6	10

лица идващи от трета държава?	нямам мнение	1	0	1
Total		26	37	63

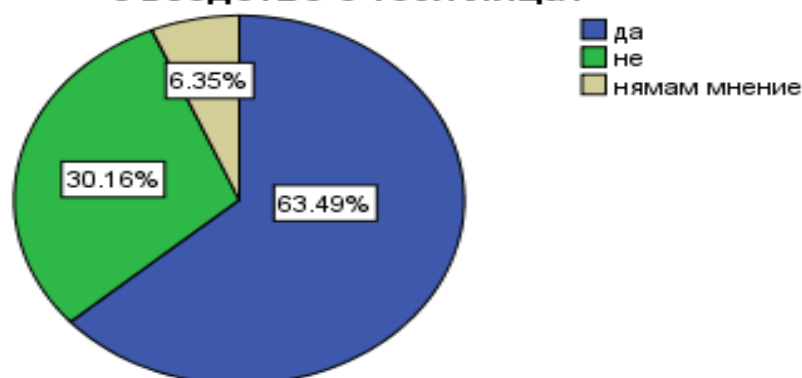
7. Бихте ли се притеснявали, ако живеете в съседство с лица идващи от трета държава?

7.1) Да

7.2) Не

7.3) Нямам мнение по въпроса

Бихте ли се притеснявали, ако живеете в съседство с тези лица?

Резултатите показват, че всичките 63 лица са отговорили на въпроса. От тях 63.49% биха се притеснявали, ако имат съсед - бежанец, 30.16% не биха се притеснявали и 6.35% нямат мнение.

Долупосочените резултати ни показват дали има съществена разлика между отговорите на мъжете и жените по отношение на зададения седми въпрос.

Равнището на значимост $\text{Sig.} = 0.542 > \alpha = 0.05$. Приемаме нулевата хипотеза Изводът е, че няма съществена разлика между мнението на мъжете и жените, относно въпрос 7.

Долната таблица показва, че по-голяма част и от жените и от мъжете биха се притеснявали, ако живеят в съседство с бежанци. 15 лица от мъжки пол и 25 лица от женски са дали положителен отговор.

пол * Бихте ли се притеснявали, ако живеете в съседство с тези лица?

Crosstabulation

Count

	Бихте ли се притеснявали, ако живеете в съседство с тези лица?			Total
	Да	Не	нямам мнение	

Пол	мъж	15	10	1	26
	жена	25	9	3	37
Total		40	19	4	63

8. Бихте ли били против детето Ви да учи в един клас (една детска група), заедно с дете от семейство на бежанци?

8.1) Да

8.2) Не

8.3) Нямам мнение по въпроса

Против ли сте детето Ви да учи с дете от семейството на бежанец?

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Да	20	31.7	31.7	31.7
Valid Не	34	54.0	54.0	85.7
Valid нямам мнение	9	14.3	14.3	100.0
Total	63	100.0	100.0	

Резултатите показват, че всичките 63 лица са отговорили на въпроса. От тях 53.97% не биха се притеснявали, ако детето им учи с дете от семейството на бежанец, 31.75% биха се притеснявали и 14.29% нямат мнение.

Долупосочените резултати ни показват дали има съществена разлика между отговорите на мъжете и жените по отношение на зададения осми въпрос.

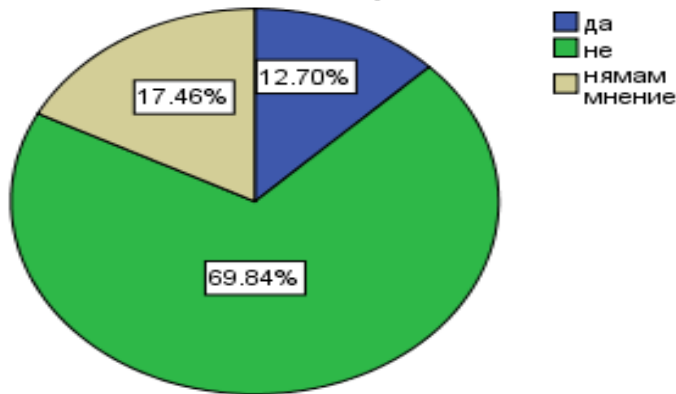
Равнището на значимост $\text{Sig.} = 0.040 < \alpha = 0.05$. Приемаме алтернативната хипотеза. Изводът е, че има съществена разлика между мнението на мъжете и жените, относно въпрос 8.

Долната таблица , показва, че от 26 отговора при мъжете, (11 мъже от общо 26 мъже), са отговорили с “да“. При жените с „да“ са отговорили 9 лица от 37., а с „не“ 20 жени.

9. Държавата трябва ли да помага на бежанците, чрез социални плащания, осигуряване на жилища, други парични и материални средства (пасивна политика)?

- 9.1) Да
- 9.2) Не
- 9.3) Нямам мнение по въпроса

Необходима ли е пасивна политика при бежанците?

Резултатите показват, че всичките 63 лица са отговорили на въпроса. От тях 69.84% считат, че държавата не трябва да провежда пасивна политика по отношение на бежанците. 12.7% считат, че трябва да се провежда такава политика и 17.46% от анкетираните нямат мнение.

Долупосочените резултати ни показват дали има съществена разлика между отговорите на мъжете и жените по отношение на зададения девети въпрос.

Равнището на значимост Sig. = 0.296 > $\alpha=0.05$. Приемаме нулевата хипотеза. Изводът е, че няма съществена разлика между мнението на мъжете и жените, относно въпрос 9.

Долната таблица показва, че по-голяма част от мъжете и жените считат, че не е необходимо провеждането на пасивна политика от страна на държавата. 19 мъже и 25 жени от общо 63 лица, са против този вид политика.

пол * Необходима ли е пасивна политика при бежанците? Crosstabulation
Count

		Необходима ли е пасивна политика при бежанците?			Total
		Да	не	нямам мнение	
Пол	мъж	4	19	3	26
	жена	4	25	8	37
Total		8	44	11	63

10. Държавата трябва ли да организира образователни, езикови и квалификационни курсове за тези лица (активна политика)?

10.1) Да

10.2) Не

10.3) Нямам мнение по въпроса

Резултатите показват, че всичките 63 лица са отговорили на въпроса. От тях 53.97% считат, че държавата трябва да провежда активна политика по отношение на бежанците. 42.86% считат, че не трябва да се провежда такава политика и 3.17% от анкетираните нямат мнение.

Долупосочените резултати ни показват дали има съществена разлика между отговорите на мъжете и жените по отношение на зададения десети въпрос.

Равнището на значимост $\text{Sig.} = 0.102 > \alpha = 0.05$. Приемаме нулевата хипотеза. Изводът е, че няма съществена разлика между мнението на мъжете и жените, относно въпрос 10.

Долната таблица показва, че като цяло мъжете считат, че е необходимо провеждането на активна политика, спрямо бежанците (от 26 гласа – 17 гласа са положителни). При жените отговорите „за“ и „против“ активната политика почти са равни - 17 на 18 гласа в полза на отрицателните отговори.

пол * Необходима ли е активна политика при бежанците? Crosstabulation

Count

		Необходима ли е активна политика при бежанците?			Total
		Да	не	нямам мнение	
Пол	мъж	17	9	0	26
	жена	17	18	2	37
Total		34	27	2	63

11. Според Вас, бежанците, трябва ли да се причисляват към лицата в неравностойно положение?

11.1) Да

11.2) Не

11.3) Нямам мнение по въпроса

Резултатите показват, че всичките 63 лица са отговорили на въпроса. От тях множеството от 84.13% считат, че бежанците не трябва да се причисляват към лицата в неравностойно положение. 11.1% са отговорили положително, че бежанците, трябва да се причисляват към тази група и 4.76% от анкетираният нямат мнение.

Долупосочените резултати ни показват дали има съществена разлика между отговорите на мъжете и жените по отношение на зададения единадесети въпрос.

Равнището на значимост $\text{Sig.} = 0.692 > \alpha = 0.05$. Приемаме нулевата хипотеза. Изводът е, че няма съществена разлика между мнението на мъжете и жените, относно въпрос 11.

Долната таблица показва, че като цяло по-голямата част и от мъжете и от жените считат, че бежанците не би следвало да се причисляват към лицата в неравностойно положение.

пол * Бежанците трябва ли да се причисляват към лицата в
неравностойно положение? Crosstabulation

Count

		Бежанците трябва ли да се причисляват към лицата в неравностойно положение?			Total
		да	не	нямам мнение	
Пол	Мъж	3	21	2	26
	жена	4	32	1	37
Total		7	53	3	63

3. Отношението на българското общество към бежанците.

Изводът, който може да се направи на база проведеното социологическо проучване е, че се потвърждават страховете сред българското общество от горепосочените потенциални рискове при интеграцията на лицата от трета държава. Сред българското население преобладава резервираността и не до там толерантното отношение спрямо бежанците. Повечето българи приемат тези лица, като заплаха за националната ни сигурност (79.4%), предвид трудностите при адаптацията им породена от езиковата бариера, чуждата култура, етнос, образование, социалните рискове, проблемите с намирането на работа и др. Българското общество е натоварено с редица страхове спрямо бежанците и е против заселването на хора от трета държава в нашата страна (73.02%). Повече от половината - (63.49%) от анкетираните биха се притеснявали, ако живеят в съседство с бежанци. Голям процент от анкетираните лица, се страхуват за здравето си (82.54%). Над 50% от анкетираните - (69.84%) са против ползването на готови бюджетни средства за реализиране на пасивни действия, включващи социални плащания и други видове помощи от осигурителната система и публичните финанси. Мнозинството от анкетираните - (84.13%) считат, че бежанците не трябва да се причисляват към лицата в неравностойно положение. Въпреки отрицателните отговори на някои въпроси, повече от половината анкетирани (52.38%), считат, че е възможна интеграцията на тези лица. Голям процент от допитаните (68.25%), не биха се притеснявали да имат колега-бежанец или детето им да се обучава с дете от семейство на лица от трета държава (53.97%). Над половината от анкетираните (53.97%), одобряват провеждането на активна политика, по отношение на изследваната съвкупност.

Заклучение

Въз основа на горепосоченото анкетно проучване можем да кажем, че чрез една адекватно изградена институционална рамка от правила и процедури и добре организирана социално-културна дейност от страна на правителствени и неправителствени организации, е напълно възможна и реална интеграцията на тези лица и приноса им за благото на българското общество. Желанието за адаптация и постигане на достойно и честно съществуване е двустранен процес, който протича бавно и постепенно. Важна насока е и здравословното състояние на изследваната група. Здравето на човек е най-важната човешка ценност, защото то предопределя начина му на живот, неговите стремежи и мотивация. „Здравословното състояние на човек е много съществен компонент на неговия човешки капитал. Влиянието върху това оказва както състоянието на здравната система, така и развитието на профилактиката...“ [2] Когато говорим за здраве и профилактика, добре би било фокуса да се насочи и към здравното застраховане. „Важно е , че тези здравни услуги и стоки могат да бъдат свързани и с профилактика на застрахованото лице, бременност, раждане, здравно обслужване на застрахованото лице и други.“ [3]

От изключително значение за работника е да работи в здравословна среда „Условията на труд са здравословни, когато позволяват нормалното функциониране на човешкия организъм според естествените му биологични потребности.“ [4] „Необходимо е целият Европейски съюз да насочи усилията си към изграждането на една ефективна институционална рамка, където живота и здравето на хората са от първостепенна важност. „Тази много амбициозна задача изисква, както обединяване на институциите и организациите, така и обединяване на наличните ресурси.“ [5] Европейският съюз е изправен пред сериозна демографска криза. „Застаряването на населението, влошаването на възрастовата му структура и промените в условията и начина на живот на лицата поставят новите предизвикателства пред здравните и пенсионни системи...“ [6] на всички страни членки на ЕС. От една страна има значение, какво предлага страната приемник, а от друга желанието и очакванията на самите бежанци, тяхната мотивация, добри намерения, воля и какво са готови да предложат от себе си. „В голяма степен отговорността е лична и индивидуална, но в никакъв случай не бива да се пренебрегва значението на държавата, на работодателите..“ [7], и синдикалните организации, защото само с общи усилия ще се създаде една добре функционираща интеграционна политика. Приоритет за всяка една държавна интеграционна политика, би следвало да бъде заетостта на тези лица. Изграждането на ефективно функционираща трудова политика е

от ключово значение. „Ето защо е необходимо детайлно познаване на организацията, пазара, социалната, нормативната политическата и културната външна среда.“ [8] Човешкият фактор е „обект на непрекъснатата трансформация в условията на дигитализация и глобализация на бизнеса и нарастващата мобилност на работната сила.“[9] Важна насока в интеграцията на изследваната група е почасовата заетост. „За съжаление в България тази форма на заетост не е достатъчно разпространена поради пониското заплащане.“ [10] „Човешките ресурси постепенно стават основен фактор за доброто производство, печалба и конкуренция.“ [11] Необходимо е постигането на добра комуникация, изграждането на спокойна и приятна работна среда, осигоряването на образователни курсове, професионално развитие, подходяща среда за развитие на децата от изследваната съвкупност, осигуряване на здравословни и безопасни условия на живот, толерантност, търпение и разбиране.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Гоев, В. „Статистическа обработка и анализ на информацията от социологически, маркетингови и политически изследвания със SPSS“, Университетско издателство "Стопанство", София, 1996. .(Goev, V., (1996), "Statsistitsheska obrabotka i analiz na informatsiata ot sociologitsheski, marketingovi i polititsheski izsledvania sys SPSS", Univ. izd. Stopanstvo, S.)
- [2] Дулевски, Л., (2010:173), „Пазар на труда“, Сиела. (Dulevski, L., (2010:173) Pazar na truda, Siela)
- [3] Димитрова, Г., (2013:362), "Организационна промяна на здравноосигурителните дружества в застрахователи в България", Икономика и общество: Глобални и регионални предизвикателства пред България, София, Издателски комплекс УНСС.. (Dimitrova, G., (2013:362). Organizatsionna promyana na zdravnoosigoritelnite druzhestva v zastrahovateli v Balgariya, Sofiya, Izd. Kompleks "UNSS")
- [4] Евгениев, Е., (2015:13), „Основи на здравословните и безопасни условия на труд“, УНСС. (Evgeniev, E., (2015:9), „Osnovi na zdravoslovnite i bezopasni uslovia na trud“, UNSS.)
- [5] Апостолов, В., (2019:134), „Комплексни подходи при изпълнение на европейската инициатива „Гаранция за младежта“, „Съвременна динамика на икономическите теории“ Доклади от кръгла маса посветена на 60-годишнината от основаването на Общикономическия факултет на УНСС , издателски комплекс - УНСС. (Apostolov, V.,

(2019:134), „Kompleksni podhodi pri izpalnenie na evropeyskata initsiativa „Garantsia za mladezhta“, „Savremenna dinamika na ikonomicheskite teorii“ Dokladi ot kragla masa posvetena na 60-godishninata ot osnovavaneto na Obshtoikonomicheskia fakultet na UNSS , izdatelski kompleks - UNSS.)

[6] Пандурска, Р., (2019:159), „Повишаването на необходимостта от дългосрочна грижа за възрастните хора като следствие от процесите на застаряване на населението“ Доклади от кръгла маса посветена на 60-годишнината от основаването на Общикономическия факултет на УНСС , издателски комплекс - УНСС. (Pandurska, R., (2019:159), „Povishavaneto na neobhodimostta ot dalgosrochna grizha za vazrastnite hora kato posledstvie ot protsesite na zastaryavane na naselenieto“ Dokladi ot kragla masa posvetena na 60-godishninata ot osnovavaneto na Obshtoikonomicheskia fakultet na UNSS , izdatelski kompleks - UNSS.)

[7] Данаилова, И., (2019: 153), „Мотивацията за учене-обзор на концепции и теории“, „Съвременна динамика на икономическите теории“ Доклади от кръгла маса посветена на 60-годишнината от основаването на Общикономическия факултет на УНСС , издателски комплекс - УНСС. (Danailova, I., (2019: 153), „Motivatsiyata za uchene-obzor na kontseptsii i teorii“, „Savremenna dinamika na ikonomicheskite teorii“ Dokladi ot kragla masa posvetena na 60-godishninata ot osnovavaneto na Obshtoikonomicheskia fakultet na UNSS , izdatelski kompleks - UNSS.)

[8] Димитрова, Г., (2010:25), „Международни стандарти по управление на риска и възможности за приложението им в застрахователната дейност“, Панорама на труд, бр. 3-4/2010, Аси Принт ООД, (Dimitrova, G., (2010:25), „Mezhdunarodni standarti po upravlenie na riska i vazmozhnosti za prilozhenieto im v zastrahovatelna deynost“, Panorama na trud, br. 3-4/2010, Asi Print OOD)

[9] Атанасова, М., (2019:109), „Управление на човешките ресурси в организациите – съвременни тенденции и предизвикателства“, „Съвременна динамика на икономическите теории“ Доклади от кръгла маса посветена на 60-годишнината от основаването на Общикономическия факултет на УНСС , издателски комплекс - УНСС. (Atanasova, M., (2019:109), „Upravlenie na choveshkite resursi v organizatsiite – savremenni tendentsii i predizvikelstva“, „Savremenna dinamika na ikonomicheskite teorii“ Dokladi ot kragla masa posvetena na 60-godishninata ot osnovavaneto na Obshtoikonomicheskia fakultet na UNSS , izdatelski kompleks - UNSS.)

[10] Манчева, М., (2010:217), „Социалноосигурителната защита при майчинство в условията на реструктуриране на организациите.“, „Сборник с доклади от научно-практическа конференция „Социални последици от процесите на реструктуриране и технологични промени в организациите, издателство „Стопанство“, (Mancheva, M., (2010:217), „Sotsialnoosiguritelnata zashtita pri maychinstvo v usloviyata na prestrukturirane na organizatsiite.“, „Sbornik s dokladi ot nauchno-prakticheska konferentsia „Sotsialni posledstvia ot protsesite na prestruktriranje i tehnologichni promeni v organizatsiite, izdatelstvo „Stopanstvo“)

[11] Апостолов, В., (2018:10), „Индустриални отношения“, Издателски комплекс – УНСС, (Apostolov, V., (2018:10), „Industrialni otnoshenia“, izdatelski kompleks - UNSS.)
ec.europa.eu/eurostat

<http://publications.europa.eu/webpub/com/factsheets/migration-crisis/bg/>

http://www.dmp.mvr.bg/Fond_ubejishte_migracia/nac_programi.htmwww.az.government.bg

www.un.org/ru/index.html

www.refugee-integration.bg